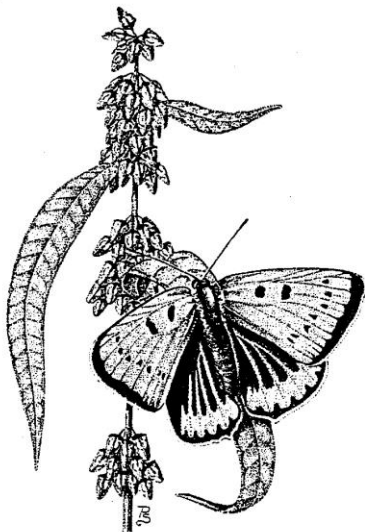

10^e jaargang
oktober 2006

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

Natuurlijk, je kunt een hele middag over de hei dwalen of 's nachts tot 2 uur bij de vlinderlamp zitten en genieten van de tientallen bekende soorten die je langs ziet komen. Maar als ik eerlijk ben zit ik toch eigenlijk altijd stiekem te wachten op een vlindersoort die ik nog nooit in mijn leven heb gezien. Nieuwe soorten zijn toch de krenten in de pap. Voor ons hier in Hemrik zat het venijn dit jaar in de staart van het seizoen: toch weer eens een nieuwe soort, niet alleen voor Hemrik, maar zelfs voor Friesland. Hoewel, het was op het nippertje! Op 11 oktober hadden we *Lithophane leautieri* op het laken, een soort die in Zeeland de laatste jaren regelmatig gezien werd, maar in Friesland nog niet was waargenomen. En op het nippertje was het, want een dag later had Hilco Meijer dezelfde soort op zijn doek in het Wijnjeterper Schar! Het mag dan een erg grijs, onopvallend nachtvlindertje zijn, zo'n vangst maakt het seizoen helemaal goed. Overigens was dit seizoen zo slecht nog niet, afgezien van een duidelijke inzinking eind juli en begin augustus was het prima vlinderweer. Er zijn dan ook veel trekvlinders waargenomen in Friesland. Zelfs keizersmantels en een flink aantal rouwmantels zijn in onze provincie gezien, terwijl de kolibrievlinder door bijna iedereen wel een keer is waargenomen. Natuurlijk kunt u in deze Flinterwille weer allerlei bijzonderheden over deze nieuwe soorten en bijzondere waarnemingen lezen.

En als er veel vlinders worden waargenomen, dan zullen er ook wel weer problemen zijn gerezen bij het op naam brengen van de soorten. Geen probleem, op zaterdag 13 januari 2007 organiseren we weer de determinatiedag hier in Hemrik, vanaf 11 uur 's ochtends. Graag even een telefoontje of mailtje als u komt, dit in verband met de benodigde soep en broodjes.

Verder zal er wel weer veel te melden zijn op onze najaarsbijeenkomst, die dit jaar zal worden gehouden op zondagmiddag 19 november in de Fûgelhelling te Ureterp. Ik ben benieuwd welke bijzonderheden onze leden na deze toch wel bijzondere zomer hebben waargenomen.

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	pag.	1
Inhoud		2
Aankondiging Najaarsbijeenkomst 2006		3
Verslag Voorjaarsbijeenkomst 2006		4
Excursie Drents-Friese Wold bij Appelscha 27 mei. Gerard Bergsma.		7
Excursie naar het Noorderleegs-buitenveld 1 juli. Harmen Westra		7
Verslag excursie De Meenthe 5 augustus 2006. Gerrit Tuinstra		8
De Nationale Nachtvlinder Nacht 2006 in Friesland. Siep Sinnema		11
De Nationale Nachtvlindernacht in Ferwert. Harmen Westra		13
Bijzondere vlinderwaarnemingen 2006. Jannie Sinnema		14
Nieuwe soorten macro-nachtvlinders voor Friesland in 2006. Gerrit Tuinstra		16
Nieuws uit Beetsterzwaag en rupsen van Microlepidoptera. Tymo Muus		19
Toch een populatie van de sleedoornpage in Friesland? Siep Sinnema		21
Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga. Andy Saunders		22
Onderzoek naar eitjes van het oranjetipje. John Boosman		24
Eitjes van het gentiaanblauwtje. John Boosman		25
Bijengelezen Siep Sinnema		27
Ledenmutaties		28
Belangrijke data		29
Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland oktober 2006		

Aankondiging najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op zondag 19 november 2006 in **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's middags om 14.00 uur.

De indeling van deze middag is als volgt:

1. Opening.
2. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
3. Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng door leden.
U kunt allerlei zaken meenemen, zoals vind- en kweekmateriaal, foto's, dia's, boeken, cd-roms etc. en daar iets over vertellen, of vragen over stellen.
4. Pauze.
5. Verslag Nationale Nachtvlinder Nacht (Siep Sinnema).
6. Powerpointpresentatie Schaopedobbe bij Elsloo (Gerard Bergsma).
7. Vlinderfilm.
8. Rondvraag.
9. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's, filmmateriaal of software (cd-roms) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris te melden.
- Contributie (€ 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester, Luit de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Ingevulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema. **Indien u beschikt over een computer, alsmede over een Excel-programma, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in Excel in te voeren en dit vervolgens te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, internetadres: s.g.sinnema@wanadoo.nl**
De Vlinderwerkgroep heeft een database, waarin alle Friese vlinderrecords worden opgenomen. Het is het makkelijkst wanneer de waarnemingsgegevens elektronisch worden aangeleverd.
Voor de Excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema; Deze kan dit in een bestandje naar u toe mailen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - secretaris.

Verslag voorjaarsbijeenkomst 2006. Gerard Bergsma

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdagavond 27 april 2006 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 26 leden.

1. Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom; met name Kars Veling, die van ver gekomen is. Er is een afmelding van Heert Hein Kuipers uit Makkum.

Het wil nog niet zo vloten met het voorjaar. Het is nog te koud. Ook de vlinders komen maar langzaam op gang. Toch druppelen de eerste meldingen van vlinders weer binnen voor de website van de Vlinderwerkgroep.

Komend weekend vindt de Europese Nachtvlinder Nacht plaats. Voornamelijk in Duitsland en enkele andere Europese landen doet men hier aan mee. In Nederland is de Nationale Nachtvlinder Nacht gepland op 23 september. Het zou mooi zijn, wanneer de Nachtvlinder Nacht in geheel Europa op dezelfde dag zou plaatsvinden. Voorlopig is dit nog niet aan de orde.

Voor de tweede keer zitten we in de prachtige nieuwbouw van de Fûgelhelling, die overigens eerst op 16 mei aanstaande officieel zal worden geopend door burgemeester Sicko Heldoorn. Enkele bestuursleden van de Vlinderwerkgroep zullen hierbij aanwezig zijn. Sicko Heldoorn was trouwens 6 jaar geleden als gedeputeerde van de provincie Friesland de persoon die het eerste exemplaar van de dagvlinderatlas van de Vlinderwerkgroep in ontvangst nam en ook het voorwoord van de atlas had geschreven.

Met de Vlinderwerkgroep gaat het prima. Het ledental is stabiel. Alleen de deelname aan de excursies kan wat beter. Aan de zoektocht naar eitjes van de Sleedoornpage namen overigens 20 leden deel. Het weer was ook goed die dag.

De digitale nachtvlinderatlas vordert gestaag. Met uitzondering van de spanners en de uilen hebben nagenoeg alle soorten van de overige nachtvlinderfamilies inmiddels een plaatsje met foto's en vliegtijdigrammen.

Enkele weken geleden heeft een afvaardiging van het bestuur van de Vlinderwerkgroep een deel van de nachtvlindercollectie van het Fries Natuur Museum op fouten gecontroleerd. De gecorrigeerde gegevens kunnen nu ook aan het bestand worden toegevoegd, zodat het geheel weer wat completer zal worden. Er valt overigens nog veel te doen; het vergt allemaal veel tijd en energie.

2. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

- De Vlinderwerkgroep Drenthe heeft onlangs een website geopend: www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl

- De Eikenprocessierups rukt op in noordelijke richting. De rups met z'n irriterende brandharen is nu over heel Brabant verspreid. Ook in Limburg, Utrecht,

Gelderland en Overijssel komt het beestje al veelvuldig voor en de opmars gaat voort richting Drenthe, Zeeland en Zuid-Holland. Het is al wel duidelijk, dat de Eikenprocessierups niet meer uit Nederland zal verdwijnen.

- Aan de Universiteit van Californië denken ze te weten hoe trekvlinders weten in welke richting ze moeten vliegen. Ze oriënteren zich via het ultraviolette licht van de zon. In een vluchtsimulator werden Monarchvlinders geplaatst. Men constateerde, dat de vlinders hun richting kozen aan de hand van de hoek waarin het zonlicht naar binnen viel. Werd het ultraviolette licht vervolgens met een filter geblokkeerd, dan stopten de Monarchen met vliegen, of bleven rondjes draaien.
- Op 23 maart was er een themadag 'Veenvlinders in de knel' te Hooghalen. Namens de Vlinderwerkgroep Friesland waren Judith Bouma, Jannie Sinnema, Henk en Auke Hunneman hierbij aanwezig.

Verschenen:

- Een nieuwe handleiding voor losse waarnemingen van vlinders (De Vlinderstichting).
- Een nieuwe handleiding Landelijk Meetnet Vlinders voor monitoringroutes of soortgerichte tellingen (De Vlinderstichting).
- Het boek 'Duinvlinders' van de dagvlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland, inclusief een wandelboek met routes in Zuid-Kennemerland (uitgave KNNV).
- Brochures 'De gewone bronlibel' + 'Bosranden voor vlinders, bijen, mieren etc. (De Vlinderstichting).
- Aankondiging van het boek 'Nachtvlinders'. Een veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten nachtvlinders met illustraties van de befaamde tekenaar Richard Lewington (De Vlinderstichting. Uitgave van Tirion Natuur). Het boek zal in augustus 2006 verschijnen.
- De brochure 'Aanleggen van een vlindervriendelijke tuin' van de Vlinderwerkgroep Natuurbescherming Zuidwolde.
- Het jaarverslag 'Vlinders en libellen geteld' van het jaar 2004 (De Vlinderstichting).
- De aankondiging van de Nationale Nachtvlieder Nacht 2006 (De Vlinderstichting).

3. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Auke Hunneman: De spanner *Costaconvexa polygrammata* is in het speerpuntgebied 'Van Oordt's Mersken' gevangen. Deze soort is in opmars in Nederland. Hij is ook op de Veluwe en in de Achterhoek gezien en verder in Drenthe (Hijkerveld en Havelte) en het in Fochtelooërveen. De rups leeft op walstro. De vlinder is ook dagactief.

Gerrit Tuinstra: leuke vangsten in 'Van Oordt's Mersken, zoals *Orthosia populeti*, *Orthosia miniosa*, eveneens *Costaconvexa polygrammata*. Bij Lauwersoog had hij o.a. *Lampropteryx suffumata* en *Selenia tetralunaria*.

Tymo Muus: bij Kortehebben (Beetsterzwaag) had hij *Orthosia miniosa* (op achtereenvolgende nachten), *Polyphoca ridens* en *Orthosia populeti*.

Andy Saunders: hij meldt de vangst van *Achlya flavicornis*. Andy heeft inmiddels een vergunning gekregen voor de eendenkooi bij het Tjeukemeer.

Jan van der Heide/Jan van der Woude: zij hebben van Staatsbosbeheer een vergunning gekregen om te inventariseren in het gebiedje Rotstergaasterwallen.

Abel Jagersma: vangsten in het Harichsterbos: *Apocheima hispidaria*, *Achlya flavicornis*. Ook al Oranjetipjes, Gehakkelde aurelia's en een Klein koolwitje gezien.

Wiebe Poppe: heeft ook een Gehakkelde aurelia waargenomen. Van It Fryske Gea heeft hij een vergunning gekregen voor het Oosterschar.

Hans Bijl: 2 Gehakkelde aurelia's, een Boomblauwtje, een Daggauwoog, 19 Kleine vossen en een Oranjetipje.

Philip Zeinstra: heeft een bijzondere soort gevangen, namelijk *Lycia hirtaria*. Deze vlinder wordt meer in het zuiden, dan in het noorden van Nederland waargenomen.

Arnold Slagter: heeft al 6 dagvlindersoorten in z'n tuin gehad. Volgens zijn gevoel is de hele natuur circa 4 of 5 weken later dan voorgaande (normale) jaren.

Hessel Hoornveld jr: in maart zag hij Kleine wintervlinders in het ijs vastzitten. Tot nu toe een Bont zandoogje gezien.

Mevrouw Hoornveld: drie Gehakkelde aurelia's.

Anja Kerkhof: het eerste Landkaartje.

Judith Bouma: Landkaartje + Groentje.

Dhr. Hoornveld: eind maart een Atalanta.

John Boosman: reeds 7 soorten dagvlinders in zijn tuin gesignaleerd.

Gerard Bergsma: heeft recent 2 vliegende *hippocastanaria*'s gezien.

Johan Meijer: laat dia's van zijn vakantie naar Costa Rica zien.

Dick Goslinga: laat dia's van *Euthrix potatoria* (Rietvink) zien. De diverse stadia.

4. Bijzondere en mooie microvlinders.

Gerrit Tuinstra laat een serie bijzondere microvlinders de revue passeren via een prachtig verzorgde powerpointpresentatie.

5. Pauze.

6. Vlinderfilms.

Kars Veling laat enkele schitterende films zien, die gemaakt zijn door zijn echtgenote Annette van Berkel. Zij kon er zelf vanavond niet bij zijn. Achtereenvolgens een film over het Veenhooibeestje in het Fochtelooërveen, een film over heidevlinders en een film over de (zuidelijke) Cevennen in Frankrijk.

Alles gelardeerd met het kruidige commentaar van Kars. Iedereen was zeer onder de indruk van het prachtige materiaal.

7. Rondvraag.

Abel Jagersma vraagt, of er voor de Nationale Nachtvlinder Nacht op 23 september meer reclame kan worden gemaakt. Het moet meer in de publiciteit worden gebracht. Dus in meer kranten; op onze website; door de Vlinderstichting; enzovoorts.

8. Sluiting.

Siep Sinnema bedankt Kars Veling voor zijn komst en wenst iedereen een goede reis naar huis.

Zaterdag 27 mei: dag- en nachtvlinderexcursie in het Drents-Friese Wold bij Appelscha. Gerard Bergsma

Helaas is deze excursie door dreigende weersomstandigheden afgeblazen. Tussen de middag was er al een bui gevallen in Appelscha en omgeving en een snel naderbij komende depressie met veel wind en regen vanuit het zuidwesten betekende niet veel goeds. Om 16.00 uur viel de regen letterlijk met bakken uit de hemel. Het bestuur van de Vlinderwerkgroep zal zich beraden om dezelfde excursie volgend jaar opnieuw in de planning op te nemen. Hopelijk dan met goed weer.

Verslag van de excursie naar het Noorderleegs-buitenveld van 1 juli. Harmen Westra

Het buitendijksgebied was niet voor iedereen makkelijk te vinden, daar boven in Friesland. Toch konden we 11 personen verwelkomen, om mee te nemen naar het buitendijkse kweldergebied. Harmen verwelkomde iedereen en stelde Jaap Feddema voor, die ons zou begeleiden door het gebied.

Eerst gingen we naar een van de grootste ringdobben van het gebied, waar we vooral veel libellen en kikkers tegen kwamen. Het was mooi warm weer, niet teveel wind, wat gunstig was voor het vlinder speuren. Onderweg naar de kwelder werd steeds de gespotte vlinder genoteerd. Vooral veel Uiltjes, Kleine Vosjes, Koolwitjes en ik zag het Hooibeestje voor het eerst dit jaar rond vliegen.

Overdag gezien: Distelvlinder : >10, Kleine vos: >50, Atalanta: >15, Groot Koolwitje: 1, Hooibeestje: 3, Huismoeder: 5, Gamma-uil:>25, *Camptogramma bilineata*: 1. Tijdens de wandeling werd informatie over de speciale vegetatie door Jaap gegeven. We waren blij dat we nog zoveel vlinders konden waarnemen. De Kleine Vos was druk bezig met het eieren leggen op de brandnetels.

Dat de vlinderwerkgroep Friesland gedreven was is wel bekend, ze wilden zelfs precies weten of het nu een klein of een groot Koolwitje was, dat aan de overkant van de sloot ging zitten. Het Witje werd gedwongen om op te vliegen doormiddel van een spervuur van kluiten, zo konden we vaststellen dat het een Groot Koolwitje was.

Tijdens een kleine rust pauze aan het eind van de kwelder konden we genieten van de rust die er heerst in dit gebied.

Tijdens de terugweg over klein bruggetjes en lang kweekgras was er even een kleine opwinding in de groep, één van de deskundigen onder ons, meende een Koninginnepage te zien, wat achteraf toch slechts een Koolwitje bleek te zijn. Na twee en een half uur rond te hebben gezworven door het buiten gebied was het tijd voor een kop koffie of iets sterkers, bij de Seedykstertoer. De oude grassilo is omgebouwd tot uitkijktoren, deze werd beklommen: de beloning was een mooi uitzicht over het buitendijks gebied.

Aan het eind van de middag was het tijd om een kijkje in de vlindertuin van Interzorg te nemen, ook de rest van de tuinen van Interzorg werd onder de loep genomen.

Als afsluiter werd gezamenlijk een kop soep gegeten die werd aan geboden door Interzorg. Hierna ging een deel van ons naar huis.

De nachtvlindernacht.

De excursie was nog niet voorbij. De werkgroep had aansluitend aan de excursie een nachtvlindernacht georganiseerd. Die vond plaats op vier punten in en om Ferwert: op twee plekken in het aangeplante Ferwerter bos, in de vlindertuin van Interzorg en in de tuin van een particulier.

De belangstelling hiervoor was redelijk: ongeveer 15 mensen kwamen een kijkje bij de activiteit nemen. De opbrengst was goed: ongeveer 80 verschillende soorten. Het was een heldere warme zomernacht.

Verslag excursie De Meenthe 5 augustus 2006 Gerrit Tuinstra

Colias hylae, de gele luzernevlinder, was toch wel een van de meest interessante soorten die we tijdens de excursie naar de Meenthe, op 5 augustus van dit jaar, hebben waargenomen. Echter, er zijn meer leuke soorten gezien. In dit verslag wordt verder ingegaan op deze en andere waarnemingen, gedaan tijdens deze zeer geslaagde excursie.

Met slechts een paar telefoontjes vooraf werd verondersteld dat er maar weinig leden van onze werkgroep de excursie zouden bijwonen. Op zich niet vreemd natuurlijk omdat het midden in de vakantieperiode viel. Toch stond er rond 14.00 uur, bij het parkeerterreintje te Zandhuizen, een vrij grote groep geïnteresseerden klaar om te vertrekken richting het eerste gebied wat we die dag zouden bezoeken.

De groep was mede zo groot door de aanwezigheid van een viertal heren van de Drachtster vrijwilligersploeg van Landschapsbeheer Friesland. Deze ploeg heeft de afgelopen twee winterseizoenen kleinschalig beheer uitgevoerd op diverse terreinen rond Zandhuizen. Dit werk wordt speciaal uitgevoerd t.b.v. het gentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*), die in deze omgeving een aantal kleine populaties heeft. Onder andere in het natuurgebied de Meenthe, ten noorden van Noordwolde, het gebied dat we als eerste bezochten.

Het gebied bestaat uit bossen, afgewisseld met heideterreintjes en enkele (schrale) graslandjes. Het lagere deel van het grotere heideveld bestaat vooral uit dopheide, die hier en daar sterk vergrast is. Op plekken staat behoorlijk wat klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), de waardplant van het gentiaanblauwtje en beenbreek (*Narthenium ossifragum*). Op verschillende plekken hier zijn kleinschalige plagwerkzaamheden uitgevoerd om het zaad van de klokjesgentiaan de kans te geven te kiemen. Iets wat vrijwel niet lukt wanneer de heide geheel vergrast is.

In ieder geval vorig jaar zijn op deze locatie nog gentiaanblauwtjes waargenomen. Tijdens de excursie werden ze er helaas niet gezien. Ook werden geen eitjes gevonden op de (bijna) bloeiende klokjesgentianen.

Foto: L.de Zee

Een andere beheersmaatregel op dit heideterrein is zgn. drukkbegrazing door een schaapskudde. De schapen worden ingezet om de vergrassing met pijpestrootje tegen te gaan. Het is van groot belang dat in dit soort terreinen, met (rest)populaties van gentiaanblauwtjes, de groeiplaatsen van klokjesgentianen worden ontzien bij de begrazing, zeker in de bloeitijd, wanneer de eitjes op de bloemen/knoppen worden afgezet.

De excursie in dit gebied leverde 13 soorten dagvlinders op, waaronder icarusblauwtje (*Polyommatus icarus*) en verschillende exemplaren van de bruine vuurvlinder (*Lycaena tityrus*), een soort van de rode lijst. De meest aansprekende nachtvlinder werd waargenomen op dezelfde locatie als waar de bruine vuurvlinders werden gezien, op een schraal graslandje met o.a. schapezuring

(*Rumex acetosella*), de waardplant van deze vlinder en tevens van de prachtige purperspanner (*Lythria cruentaria*). Ook deze werd hier waargenomen.

Het tweede gebied dat bezocht werd is de Driesprong. Een niet al te groot gebied, evenals de Meenthe in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer. Een prachtig terrein bestaande uit een aantal bospercelen rond een vochtig grasland en een stuk natte heide. Een aantal jaar geleden is hier een gedeelte bos geroid om meer ruimte te bieden aan grasland dan wel heide.

Ook hier bevindt zich een populatie van het gentiaanblauwtje. Hoewel we tijdens de excursie geen vlinders hebben waargenomen, konden we toch vaststellen dat de soort zich er nog voorplant. Op het stukje heide werden namelijk op verschillende klokjesgentianen eitjes gevonden. Aardig was ook de waarneming van verschillende exemplaren van de vedermot *Stenoptilia pneumonanthe*, waarvan de rupsen eveneens afhankelijk zijn van klokjesgentiaan.

Drie andere soorten nachtvinders die hier werden vastgesteld zijn de bladroller (micro-nachtvlinder) *Argyroploce schulziana*, de Sint Jansvlinder (*Zygaena filipendulae*) en de wilgenwespvinder (*Synanthedon formicaeformis*). *A. schulziana* is prachtig mooie, roodbonte, vrij forse bladroller, die voorkomt op heideterreinen. Van de Sint Jansvlinder werd een cocon gevonden en de wilgenwespvinder (die gerekend wordt tot de dagactieve nachtvinders) werd met het net gevangen langs een pad.

Een prachtig gebied! Niet alleen qua vegetatie maar zeker ook wat dagvlinders betreft. In het uurtje dat we het gebied verkenden werden maar liefst 19 verschillende soorten waargenomen! Met als topper natuurlijk die gele luzernevlinder, die rap door het gebied vloog. Ook hier werd de bruine vuurvlinder weer waargenomen, evenals een exemplaar van het geelsprietdikkopje (*Thymelicus sylvestris*), een “broertje” van het veel algemenere zwartsprietdikkopje (*Thymelicus lineola*), die ongetwijfeld ook in het gebied voor zal komen, maar er nu niet werd waargenomen.

's Avonds werd de excursie voortgezet in het gebied dat 's middags als eerste werd bezocht, de Meenthe. Voor en tijdens de schemering werd een wandeling gemaakt langs een stukje droge heide met schrale stukjes grasland, waar o.a. een roodbont heideuiltje (*Anarta myrtilli*) werd gezien. Kort daarna werden een drietal lampen/lakens en een lichtval opgesteld om nachtvinders te inventariseren. Helaas was het behoorlijk helder geworden, daalde de temperatuur en steeg de luchtvochtigheid. Factoren die meestal het resultaat negatief beïnvloeden. Toch werden er op de vier locaties nogal wat soorten waargenomen. In totaal gaat het om 41 soorten micro-nachtvlinders en 76 soorten macro-nachtvlinders.

Interessante macro's waren de spanner *Deileptenia ribeata*, de uilen *Agrotis vestigialis*, *Calamia tridens*, *Cosmia pyralina*, *Craniophora ligustri*, Nederlands kleinste uiltje *Hypenodes humidalis* en de beervlinder *Eilema lurideola*. Onder andere de volgende micro's werden waargenomen: *Batia lambdella*, *Cochylis dubitana*, *Helcystogramma rufescens*, *Platytes alpinella*, *Stenolechia gemmella*, *Ypsolopha alpella* en *Ypsolopha scabrella*.

De Nationale Nachtvlinder Nacht 2006 in Friesland. Siep Sinnema

In 2006 werd de nacht van 23 september uitgeroepen tot Nationale Nachtvlinder Nacht. In Friesland was het enthousiasme hiervoor behoorlijk groot, op maar liefst 11 plaatsen werd het publiek uitgenodigd om eens te kijken wat er 's nachts zoal aan "motten" rondvliegt. Men kon op de meeste plaatsen zowel kennis maken met het lokken van nachtvlinders met sterke lamp en laken als door middel van smeer.

De locaties waren:

Buitenpost (De Kruidhof), Appelscha (Bezoekerscentrum SBB), Ferwerd (Basisschool Op Streek), Kortehebben (Woodbrookershuis), St.Nicolaasga (Vegelinbos), Terschelling (Midsland), Oranjewoud (Marijke Muoiwei), Rijsterbos (werkschuur Fryske Gea), Drachten/Ureterp (De Fûgelhelling), Beetsterzwaag (tropische kas), Bakkeveen (Camping De Ikeleane). Elders in deze Flinterwille vindt u een verslag van de locatie Ferwert, waar de nacht was georganiseerd in samenwerking met de basisschool; een goed initiatief! De publieke belangstelling was uitstekend te noemen: meer dan 300 mensen kwamen in totaal een kijkje nemen op de verschillende locaties in Friesland. Het feit dat het eind september vroeg donker wordt, heeft hierbij zeker een rol gespeeld. In 2005 was de datum vastgesteld op 1 juli, hetgeen betekende dat we moesten wachten tot een uur of elf voor er begonnen kon worden. Ook de extra publiciteit heeft vast een rol gespeeld: diverse regionale kranten hadden in de week voor 23 september aandacht geschonken aan de Nationale Nachtvlinder Nacht, terwijl de Leeuwarder Courant bijna een halve pagina had uitgetrokken voor het nachtvlinderen. Verder was er nog een interview voor Omrop Fryslân en waren de locaties vermeld op Teletext. Was de publieke belangstelling dus boven verwachting, de belangstelling van de hoofdrolspelers, namelijk de nachtvlinders, viel nogal tegen. Ondanks het mooie weer kwamen de meeste plaatsen niet verder dan 20 tot 30 verschillende soorten macro-nachtvlinders. Ook de aantallen per soort waren in het algemeen klein. Kennelijk is eind september toch niet het meest geschikte moment om deze nacht te organiseren.

Het is natuurlijk interessant om eens te kijken welke soorten het talrijkst waren; uit tabel 1 blijkt dat onze bekende Huismoeder (*Noctua pronuba*) de topper was. Op alle locatie samen werden 26 exemplaren gezien, met als goede tweede en derde de Snuitvlinder (*Hypena proboscidalis*) en de Pyramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*). Verder is *Hypena proboscidalis* de soort, die op de meeste locaties (9 van de 11) is gezien.

		Totaal aantal exemplaren op alle locaties	Aantal locaties waar de soort is waargenomen
<i>Agrochola</i>	<i>circellaris</i>	10	4
<i>Dryobotodes</i>	<i>eremita</i>	11	4
<i>Xanthia</i>	<i>aurago</i>	12	5
<i>Autographa</i>	<i>gamma</i>	12	4
<i>Rivula</i>	<i>sericealis</i>	13	6
<i>Thera</i>	<i>obeliscata</i>	15	6
<i>Agrochola</i>	<i>macilenta</i>	16	6
<i>Peribatodes</i>	<i>rhomboidaria</i>	16	8
<i>Eupsilia</i>	<i>transversa</i>	16	7
<i>Chloroclysta</i>	<i>truncata</i>	16	7
<i>Thera</i>	<i>britannica</i>	18	4
<i>Phlogophora</i>	<i>meticulosa</i>	21	7
<i>Amphipyra</i>	<i>pyramidea</i>	22	6
<i>Hypena</i>	<i>proboscidalis</i>	23	9
<i>Noctua</i>	<i>pronuba</i>	26	5

Tabel 1: soorten waarvan tenminste 10 exemplaren werden waargenomen op alle locaties samen.

Was het aantal waargenomen soorten per locatie dus teleurstellend, dat gold niet voor het aantal soorten over de hele provincie. Er werden maar liefst 83 verschillende soorten macro-nachtvlinders geteld! Opvallend is, dat van de helft van die waargenomen 83 soorten werden slechts 1 of 2 exemplaren gezien op alle locaties samen. Overigens was dat voor een aantal soorten, zoals *Polymixis lichenea* en *Omphaloscelis lunosa*, vanzelfsprekend: door hun verspreiding waren ze inderdaad alleen van Terschelling te verwachten. In totaal werden 435 exemplaren macro-nachtvlinders waargenomen. Voor het publiek was het natuurlijk jammer dat de bekende pijlstaarten hun vliegtijd al lang achter de rug hadden. Toch waren er nog 3 locaties die bezoek kregen van de pijlstaart die als trekvlinder bekend staat, namelijk de Windepijlstaart (*Agrius convolvuli*). Ook het Rood Weeskind (*Catocala nupta*) liet zich op 3 plaatsen zien, zodat het publiek

toch nog een aantal spectaculaire soorten kreeg voorgeschoteld. Zoals het nu lijkt zal de Nationale nachtvlinder Nacht volgend jaar in het begin van september worden gehouden; dat lijkt, gezien het aantal waar te nemen vlinders, een verstandige keuze.

Literatuur:

Waring, P., & Townsend, M., vertaald en bewerkt door De Vlinderstichting, Nachtvlinders – veldgids, Tirion natuur, 2006.

Kuchlein, J.H., & Vos, R. de, Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse Vlinders, Backhuys Publishers, Leiden 1999.

De Nationale Nachtvlindernacht in Ferwert. Harmen Westra

De opstelling vond plaats bij de basisschool te Ferwert. De kinderen waren vooraf al actief betrokken bij het aanstaande gebeuren door het personeel . Hierdoor kon ik 's avonds veel kinderen met hun ouders verwelkomen. (ongeveer 60 personen). Nachtvlinders lieten zich echter niet veel zien. Voor enige sensatie zorgde gelukkig de Windepilstaart. Hij was de topper van de avond!

Op de bomen waarop was gesmeerd, door de kinderen, kwamen weinig vlinders af. Ter informatie had ik een lichtval neergezet, het resultaat hiervan was gering. Op het scherm waren voornamelijk muggen te tellen.

Veel belangstelling van de jeugd in Ferwert (foto H.Westra)

Het resultaat was matig, toch waren de bezoekers onder de indruk van het feit dat er in het donker nog zoveel rond vloog!

In de ontmoetingsruimte liet ik een diapresentatie draaien van nachtvlinders.

De koude avond en het late tijdstip in het seizoen zullen zeker een rol hebben gespeeld voor wat de opbrengst betreft:

Rood weeskind 1x

Huismoeder 7x

Agaatvlinder 2x

Gamma uil 6x

Windepijlstaart 1 x

Ennomos alniaria 1x

Bijzondere vlinderwaarnemingen 2006. Jannie Sinnema

Na een koud voorjaar werd het in mei eindelijk mooi weer. De maand juni kende een koude periode die werd gevolgd door een zeer warme maand juli. Augustus was somber en nat, maar september weer boven normaal warm. Dit prachtige jaar gaf bijzondere waarnemingen van vooral enkele trekvlinders. Hier wordt een overzicht gegeven van deze waarnemingen, die binnengekomen zijn op het adres info@vlinderwerkgroepfriesland.nl in 2006.

Opvallend is het aantal waarnemingen van Gehakkelde Aurelia's (*Polygonia c-album*), die zijn doorgegeven. De afgelopen jaren nam deze dagvlinder al in aantal toe. Dit jaar was het een gewone verschijning op de Vlinderstruik. Sierd van Randen (zoon van Auke van Randen) komt ieder jaar nog naar Friesland en zond een hele lijst van plaatsen in de omgeving van Terwispeel, waar hij dit jaar voor het eerst de Gehakkelde Aurelia zag. En dan te bedenken dat in 1990 slechts 7 vlinders waren gesignaleerd in Friesland (Dagvlinders in Fryslân, 2000).

De eerste Atalanta's (*Vanessa atalanta*) vlogen al in maart en die zorgden voor volop nakomelingen in de zomer. De Distelvlinder (*Vanessa cardui*) kwam iets later en die werd af en toe in het binnenland gezien. Langs de kust en op de Waddeneilanden is de Distelvlinder meer gezien. Tijdens de excursie in Ferwert vlogen er een tiental Distelvlinders bij de Distels in het buitendijks land. Piet Zumkehr telde op 18 juni 87 vlinders op een veld met bloeiend melkkruid op Terschelling. Ook de Gele luzernevlinder (*Colias hyale*) is in het binnenland gezien, o.a. op 17 mei in het Fochtelooërveen (J.Bouma). Langs de kust worden meestal wel luzernevlinders waargenomen zoals op 17 juli in Makkum (H.Kuipers) en op Terschelling.

Vanaf 4 augustus komen de meldingen binnen van de Rouwmantel (*Nymphalis antiopa*) uit de hele provincie: Berlikum, Terschelling, Broeksterwoude, Skulenboarch, De Knipe, Heerenveen, Makkumer Zuidwaard en

Heeg. In 1995 vond er een grote invasie plaats van de Rouwmantels met bijna 400 waarnemingen in Friesland (Dagvlinders in Fryslân, 2000). Sindsdien zijn er elk jaar wel enkele Rouwmantels gezien in Friesland en dit jaar meer dan 20 exemplaren (Website Vlinderstichting). Ook zijn nog enkele andere bijzondere dagvlinders gezien zoals het Resedawitje (*Pontia daplidice*) op Terschelling (Fam. Hoornveld), de Koninginnepage (*Papilio machaon*) in Heerenveen (C. Bosma) en de Keizersmantel (*Argynnis paphia*) in Ouwsterhaule (L. de Zee).

Een mooie zomer betekende dit jaar ook vanaf begin juni een invasie van de Kolibrievlinder of Onrust (*Macroglossum stellatarum*). Meldingen kwamen uit heel Friesland. Ook de Windepilstaarten (*Agrius convolvuli*) werden vanaf juli gezien met het grootste aantal in september. Van de Doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*) kwamen slechts 2 waarnemingen binnen: uit Langezwaag (via W. Poppe) en van Terschelling (via P. Zumkehr). Naast deze opvallende pilstaarten waren er ook nog duizenden Gamma-uilen (*Autographa gamma*) en *Nomophila noctuella* (een Pyralide) als trekvlinder te bewonderen. Andere gesignaleerde trekvlinders waren *Peridroma saucia*, *Macdunnoughia confusa*, *Chrysodeixis chalcites* en *Helicoverpa armigera*.

Buiten de trekvlinders zijn er ook nog andere bijzondere nachtvinders waargenomen, zoals twee nieuwe soorten voor Friesland *Mythimna vitellina* en *Lithophane leautieri* (zie elders in deze Flinterwille). Op 14 april werd eindelijk weer eens *Lithophane lamda* op Terschelling waargenomen door Piet Zumkehr. De rups van deze uil leeft op Gagel. De zeldzame voorjaarsspanner *Lycia hirtaria*, die enigzins lijkt op de algemeen voorkomende *Apocheima hispidaria* is door Tymo Muus gevangen op 3 mei in de omgeving van Beetsterzwaag. Ook Philip Zeinstra meldde deze spanner tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland. Andere waargenomen bijzondere spanners in 2006 waren: *Euphyia unangulata* (Van Oordt's Mersken, G. Tuinstra), *Costaconvexa polygrammata* (Van Oordt's Mersken, G. Tuinstra en S. Sinnema) en *Lampropteryx suffumata* (Ureterp, G. Tuinstra).

In het voorjaar en najaar worden talloze uilen gelokt door stroopmengsels op bomen te smeren. Op 4 oktober zag Hilco Meijer in Bakkeveen *Conistra erythrocephala* afkomen op de zoetigheid. Een tweede exemplaar vond Hilco in het Wijnjeterper Schar op 21 oktober op smear. In 2004 was deze uil in het voor- en najaar gevangen bij de Schaopedobbe (zie Flinterwille maart 2005).

Literatuur:

Vlinderwerkgroep Friesland en De Vlinderstichting, 2000. Dagvlinders in Fryslân.

Nieuwe soorten macro-nachtvlinders voor Friesland in 2006 – Gerrit Tuinstra

Op de najaarsbijeenkomst van de NEV-sectie Ter Haar (de landelijke werkgroep die zich bezig houdt met de studie van macro-nachtvlinders), op 14 oktober te Lexmond, werden maar liefst drie nieuwe soorten macro-nachtvlinders voor Nederland gemeld. Over het algemeen worden nieuwe soorten voor de fauna voor het eerst waargenomen in de zuidelijke provincies, zoals ook de drie nieuwe; *Platyperigea kadenii* (noctuidae), *Polyopogon plumigeralis* (noctuidae) en *Eupithecia phoeniciata* (geometridae). De kans om in Friesland een nieuwe soort voor de fauna waar te nemen is vrij klein, maar uiteraard aanwezig.

Wij moeten het dan ook doen met nieuwe soorten voor onze eigen provincie. Uiteraard erg leuk om zo'n soort nieuw voor de provincie waar te nemen. Maar ook "noodzakelijk", als we de ambitieuze Zeeuwen voor willen blijven, wat soortenaantal betreft. De Zeeuwen schrijven in hun "Zeeuwse Prikkebeen" dat ze in 2005 gestart zijn met een nachtvlinderproject. Ten tijde van die start waren er 560 macro-soorten uit Zeeland bekend. Een van de doelstellingen van het project is om te proberen in de onderzoeksperiode 600 soorten te inventariseren. Ter vergelijking noemen ze het aantal van 607 soorten dat in Friesland waargenomen is. Echter, 607 soorten is het aantal ten tijde van de verschijning van De Vlinders van Friesland (Lempke, 1985). Na die tijd hebben we in Friesland 34 nieuwe soorten waargenomen, waarmee het totale aantal macro's (tot en met 2005) 641 bedraagt. Ze zullen dus hard moeten werken om het Friese aantal te halen. Feit blijft dat de Zeeuwen meer nieuwe soorten voor Nederland zullen vangen dan wij. We wensen ze veel succes met hun project!

In Friesland zitten we natuurlijk ook niet stil en daarmee groeit, zij het gestaag, het aantal soorten. Dit jaar zijn er twee nieuwe macro-soorten in Friesland waargenomen; *Mythimna vitellina* en *Lithophane leautieri*. Twee soorten uilen (noctuidae), die overigens in Zeeland regelmatig worden waargenomen. Opvallend is dat er van beide soorten in kort tijd meerdere exemplaren werden waargenomen. Het eerste exemplaar van *Mythimna vitellina* werd door Henk en Auke Hunneman op licht gevangen op 16 september, in het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar, tussen Wijnjewoude en de Beetsterzwaagse bossen. Een tweede exemplaar werd door Philip Zeinstra op 22 september gevangen in Ter Idzard. Het exemplaar zat in de lichtval in zijn tuin. Het derde exemplaar van deze soort werd eveneens op licht gevangen, door Hilco Meijer en Gerrit Tuinstra. Ook in het Wijnjeterper Schar, maar wat verder naar het noordoosten, op 13 oktober.

Op 11 oktober vingen Siep en Jannie Sinnema in hun tuin te Hemrik het eerste Friese exemplaar van *Lithophane leautieri*, op licht. Slechts één dag later ving Hilco Meijer, op smeer, een exemplaar van deze soort, op vrijwel dezelfde plaats als waar we de derde *Mythimna vitellina* vingen. Toeval?

***Mythimna vitellina* (Hübner, 1808)**

Achter de naam van deze fraaie *Mythimna*, in de naamlijst van de Nederlandse vlinders (Kuchlein en De Vos, 1999), staat een “M”, wat staat voor migrant. *M. vitellina* is dus een trekvlinder, met als herkomst Zuid-Europa. Daarmee is de soort ook te vinden in het boekje “Handleiding bij het waarnemen en registreren van Nederlandse trekvlinders” (De Vos, 1992). Onder het kopje “historie” wordt bij deze soort het volgende geschreven: “Een zeldzame trekvlinder in Nederland, die sinds 1981 niet meer is gemeld. In de meeste waarnemingsjaren werden slechts één of twee vlinders gezien, maar in 1962 waren het er zeven”. In de nieuwe nachtvlinder-gids (Waring & Townsend/De Vlinderstichting, 2006) wordt geschreven dat de soort slechts af en toe wordt waargenomen, met de meeste waarnemingen in Zeeland en Zuid-Holland. *M. vitellina* is dus beslist geen algemene trekvlinder. Zo werden er in de trekvlinderverslagen van 1999 (De Vos, 2000), 2000 (De Vos, 2003) en 2001 (De Vos & Ellis, 2004) respectievelijk 1, 4 en 5 exemplaren gemeld. In 2002 werden zelfs geen exemplaren waargenomen (De Vos, Groenendijk & Ellis, 2005). 2006 zal ongetwijfeld als goed jaar voor *M. vitellina* de boeken in gaan. Ook tijdens de excursie van de NEV-secties Ter Haar en Snellen, dit jaar in Zeeland (op 23, 24 en 25 juni), werden minimaal twee exemplaren waargenomen en werd de soort ook in Noord-Brabant gezien (mond. med. J. Schipperen).

***Lithophane leautieri* (Boisduval, 1829)**

Tot voor kort kende Friesland drie soorten uit het genus *Lithophane*. Twee daarvan zijn in Friesland erg zeldzaam. De enige huidige vindplaats van *L. lambda* bevindt zich op Terschelling. Van *L. ornitopus* zijn geen recente waarnemingen bekend. *L. semibrunnea* is een iets algemenere soort, hoewel ook daarvan nooit grote aantallen worden waargenomen.

Lithophane leautieri (foto S.G.Sinnema)

L. leautieri werd in het verleden als trekvlinder beschouwd. In de trekvlinderhandleiding (De Vos, 1992) wordt de historie van deze soort als volgt beschreven: “De enige drie bekende Nederlandse

exemplaren zijn zeer recent gevangen, in 1980, 1989 en 19990. De vindplaatsen zijn Kortgene (Zeeland) en Vlaardingen (Zuid-Holland). Mogelijk wordt deze voor ons nieuwe trekvlinder in de toekomst vaker waargenomen”. Inderdaad werden van *L. leautieri* spoedig meer exemplaren waargenomen en in de naamlijst (Kuchlein en De Vos, 1999) wordt de soort niet eens meer als trekvlinder aangemerkt. Vooral in Zeeland wordt de soort op bepaalde plekken vrij veel waargenomen. Buiten Zeeland en Zuid-Holland blijft *L. leautieri* echter (nog) een zeldzaamheid. Er zijn individuen waargenomen te Speuld, Den Helder en op een paar plekken in Noord-Brabant (mededelingen najaarsbijeenkomst sectie Ter Haar).

Dat de soort als eerste en voornamelijk in Zeeland waargenomen wordt, is op zich niet verwonderlijk. Ten eerste omdat de soort mogelijk overgekomen is uit Zuid-Engeland, waar *L. leautieri* inheems is (Baaijens, 1998), ten tweede omdat daar veel coniferen van de soort *Cupressocyparis leylandii*, de voornaamste voedselplant van *L. leautieri*, aangeplant zijn. Juist deze coniferensoort is goed bestand tegen (zee)wind en doet het goed op kleigrond (Baaijens, 1998).

Hoe de beide vlinders in Friesland terecht zijn gekomen, is en blijft natuurlijk een vraag. In het verleden is de soort als trekvlinder bestempeld. Het kan natuurlijk zo zijn dat de exemplaren van ver weg hier heen gevlogen zijn. Dat de beide vlinders op kort afstand van elkaar waargenomen zijn, kan er ook op duiden dat de soort zich in de omgeving heeft voortgeplant. Of de soort zich werkelijk in Friesland voortplant zal de komende jaren moeten blijken.

Geraadpleegde literatuur:

Baaijens, A., Schubnieuws, Beneluxwerkgroep Nachtvinders, nr.2, jaargang 2, 1998.

Kuchlein, J.H., & Vos, R. de, Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse Vlinders, Backhuys Publishers, Leiden 1999.

Vos, R. de, Handleiding bij het waarnemen en registreren van Nederlandse trekvlinders, Trekvlinderregistratie Nederland, 1992.

Vos, R., de, Trekvlinders in 1999 (zestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 60, nr. 12, december 2000.

Vos, R. de, Trekvlinders in 2000 en recente adventieve vondsten (eenenzestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 63, nr. 1, februari 2003.

Vos, R. de & Ellis, W.N., Trekvlinders en dwaalgasten in 2001 en recente adventieve vondsten (tweeënzestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 64, nr. 5, oktober 2004.

Vos, R. de, Groenendijk, D. & Ellis, W.N., Trekvlinders en dwaalgasten in 2002 en recente adventieve vondsten (drieënzestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 65, nr. 6, december 2005.

Waring, P., & Townsend, M., vertaald en bewerkt door De Vlinderstichting, Nachtvinders – veldgids, Tirion natuur, 2006.

Nieuws uit Beetsterzwaag en rupsen van Microlepidoptera. Tymo Muus

Het jaar 2006 heeft een speciale waarde gekregen door de vele mooie trekvlinders, ook zaten er bepaalde andere vondsten tussen die leuk waren, althans voor mijzelf. Op 2 juli in het Reigersbos te Kortehemmen ving ik op licht meerdere exemplaren (soms tot wel drie per avond) van de schitterende rood/zilveren Oecophoridae *Bisigna procerella*, een soort waarvan de rupsen leven op korstmossen. Afgelopen jaar ving ik op dezelfde locatie maar slechts één exemplaar. Ook was *Ephestia elutella* hier erg talrijk met wel vijftien exemplaren op één avond, de rups is o.a. te vinden op verschillende plantenzaden maar zou ook leven van gedroogd fruit.

De pyralide *Evergestis limbata* trof ik ook aan, een soort die polyfaag is op veel kruidachtige planten waaronder koolzaad. Gevangen in de tuin te Beetsterzwaag op 12 juli. Deze pyralide was rond 1990 alleen nog maar te vinden in het zuidelijke deel van Nederland, inmiddels zijn er al een tiental waarnemingen bekend uit Friesland. Gerrit Tuinstra ving het beestje ook tijdens een gezamenlijke inventarisatie in Olterterp op 6 september. Het kan erop wijzen dat de soort zich sterk aan het uitbreiden is naar de noordelijke provincies.

Enkele dagen later ving ik het vedermotje *Buckleria paludum* op licht in het Wijnjeterper Schar op 16 september. Dit was samen met Gerrit, Henk en Auke. Deze soort was nog niet bekend uit dit gebied en de soort zou duiden op de aanwezigheid van het plantje zonnedaauw.

De laatste soorten zijn *Nomophila noctuella*, waarvan ik een tiental exemplaren overdag in Drachten (op 3 oktober) heb waargenomen. Tweede soort betreft *Udea ferrugalis* (20, 22, 23 oktober, Beetsterzwaag), alle exemplaren gevangen op licht. Beide soorten behoren tot de trekvlinders.

Dit jaar heb ik geprobeerd voor elk gebied de Psychidae (zakdragers) te vinden, nu blijken *Proutia betulina*, *Psyche casta* en *Narycia duplicella* toch tot de algemeenste soorten te behoren. *N. duplicella* met wat voorkeur voor ruwe, blauw be-algde stammen, *P. betulina* wat op ooghoogte op vooral wat groen uitgeslagen eikenstammen op open plekken. Vervolgens *Taleporia tubulosa*, de grootste zakdrager, waarvan ik uitsluitend nog maar zakjes gevonden heb in de hoek van Appelscha en het Fochtelooërveen.

Een soort die nog minder gevonden wordt, *Phalacropterix graslinella*, trof ik aan op de Lippenhuisterheide (27 april), ook nieuw voor het gebied. Landelijk gezien een zeer zeldzame verschijning, het beestje is in de Zuidoosthoek van Friesland lokaal een stuk gewoner.

Als klap op de vuurpijl *Dahlica triquetrella* op 10 april in Beetsterzwaag, niet alleen een nieuwe soort voor Friesland, maar ook gezien het aantal (tegen de tachtig exemplaren!) landelijk een leuke waarneming. De zakjes zaten in grote groepen bijeen op tamelijk jonge beukenstammen.

Dahlica triquetrella
(foto T.Muus)

Dit najaar op 4 oktober vond ik nog een exemplaar, twee kilometer noordelijker. Bij de *D. triquetrella*'s die in Nederland gevonden worden is er sprake van parthenogenese, waarbij de soort in het adulte stadium geen vleugels bezit en daarbij tweeslachtig zijn.

De vlinders beginnen dan ook al vlak na het uitsluipen met de eiafzet waarbij de eitjes in het zakje gelegd worden, mogelijk voor de veiligheid van de nakomelingen. De soort is kenmerkend door de bouw, bestaande uit insectenresten en zand. Hierdoor krijgen de zakjes een lichter uiterlijk t.o.v. *Dahlica lichenella* die wat meer groenige tinten bezitten door een wat meer plantaardige opbouw van het zakje. *Bankesia conspurcatella* is de tweede soort die er op lijkt. Henk ten Holt gaf aan dat de zakjes van *B. conspurcatella* wat minder steviger gebouwd zijn en daarbij bijvoorbeeld ook sneller indeuken. Ook zou deze meer houtachtige delen in de zak verwerken en daardoor ook een net wat bruiner uiterlijk dan de zak van *D. triquetrella*.

Vanaf juli heb ik mij vooral gericht op het zoeken naar rupsen van verscheidene soorten spanners en uilen. Met als resultaten de soorten *Pechipogo strigilata*, *Ecliptopera silaceata*, *Thalera fimbrialis* en bij nacht zeer veel exemplaren, soms boven de dertig, van *Lycophotia porphyrea* en *Gymnoscelis rufifasciata*. Bij de laatst genoemde soorten wordt wel duidelijk hoe algemeen de vlinder daadwerkelijk is, daar de lichtvangsten maar slechts een tiental vlinders opleveren.

Inmiddels ben ik overgestapt op de micro's, en tot dusver hebben de rupsen van deze groep me toch meer geboeid dan de vlinders. Het is een zeer interessante, en wat ik me ook goed realiseer, een gecompliceerde groep. In samenwerking met

Sifra Corver uit Zoetermeer hopen wij in verloop van tijd meer over de levenswijze van deze beestjes in kaart te mogen brengen.

Daarbij zal een groot deel van alle gevonden rupsen opgekweekt worden en gefotografeerd, vervolgens hopen we later deze gegevens en foto's te mogen publiceren.

Tot dusver is er redelijk wat bekend over de rupsenstadia van micro's, maar zoals ik wel gemerkt bij de macro's is hier nog steeds veel nieuws over te ontdekken. Vooral nog richten we onze aandacht op de wat 'grotere' soorten zoals de Pyraliden, Oecophoridae, Pterophoridae en Tortricidae.

We zouden het op prijs stellen wanneer men enkele eitjes of rupsen van soorten uit eerder genoemde families zou willen afstaan voor kweken. Met name de ongewone tot zeldzame soorten. In dat geval graag contact opnemen met mij, telefonisch (0512-381923) of via e-mail (tmuus@hotmail.com). Hiervoor alvast mijn dank.

Literatuur

Kuchlein, J.H., 1993; De kleine vlinders, handboek voor de faunistiek van de Nederlandse microlepidoptera.

Kuchlein, J.H., & De Vos, R., 1999; Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders.

Parenti, U., 2000; A guide to the microlepidoptera of Europe.

Toch een populatie van de sleedoornpage in Friesland? Siep Sinnema

Zoals bekend hebben we in het voorjaar van 2006 een excursie georganiseerd in de buurt van Wolvega om te zoeken naar eitjes van de sleedoornpage (*Thecla betulae*). Omdat deze soort bij Steenwijk een populatie heeft, zijn we benieuwd of dat ook het geval in Friesland is. Er zijn in de loop der jaren wel vlinders waargenomen in het zuiden van Friesland, maar dat kunnen ook zwervers zijn. Helaas troffen we tijdens die excursie in het voorjaar van 2006 geen eitjes aan. In september zag ik op internet op de site www.waarneming.nl dat in het zuidoosten van Wolvega de sleedoornpage was waargenomen in een tuin. Ik heb contact opgenomen met de waarneemster en het blijkt dat de vlinder daar in haar tuin is gezien op 4 en 5 augustus en 6 en 14 september; de vlinder is ook ter plekke gefotografeerd. In de betreffende tuin staan sleedoornstruiken en pruimenbomen, de kans is dus aanwezig dat zich hier een populatie bevindt. De eigenaresse van de tuin heeft me toegezegd om in het voorjaar naar de eitjes te gaan zoeken op de sleedoornstruiken en pruimenbomen en ze zal me op de hoogte houden. Wie weet hebben we in 2007 zekerheid over de sleedoornpage!

Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga Andy Saunders

Nieuwe soorten voor 2006

In 2006 heb ik 24 nieuwe soorten macronachtvlinders gevangen in en rond St. Nicolaasga.

Geometridae

-*Cyclophora linearia* (gele oogspanner)

Gevonden in mijn tuin (Heemstrastraat) met de lichtval op 18-5-2006.

-*Pterapherapteryx sexalata* (kleine blokspanner)

Gevonden in de Eendenkooi de Ulesprong in St. Nicolaasga met de lichtval op 18-6-2006.

-*Eupithecia simplicata* (meldedwergspanner)

Gevonden in mijn eigen tuin met de lichtval op 4-7-2006.

-*Philereme vetulata* (sporkehoutspanner)

Ook gevonden in mijn eigen tuin met de lichtval op 5-7-2006.

-*Alcis repandata* (variabele spikkelspanner) en *Deileptenia ribeata* (satijnen spikkelspanner)

A.repandata en *D. ribeata* gevonden met een 400W HP lamp in het Vegelinbos op 18-7-2006.

-*Eupithecia assimilata* (hopdwergspanner)

Gevonden met de lichtval in mijn eigen tuin op 30-8-2006.

-*Chloroclysta siterata* (papegaaitje)

C. siterata heb ik gevangen met de lichtval in mijn eigen tuin op 14-10-2006.

*Chloroclysta
siterata*
(foto A.Saunders)

Noctuidae

-*Mythimna albipuncta* (witstipgrasuil)

Deze trekvlinder heb ik in mijn eigen tuin op 31-5-2006 met de lichtval gevonden.

-*Mythimna comma* (komma-uil)

Ook in mijn eigen tuin op 11-6-2006 gevonden.

-*Deltote bankiana* (zilverstreep)

Gevangen in de Eendenkooi op 18-6-2006 en op 16-7-2006.

-*Graphiphora augur* (dubbelpijl-uil)

Ook gevangen in de Eendenkooi (lichtval) op 18-6-2006 en op 4-7-2006.

-*Mythimna obsoleta* (gestreepte rietuil)

Twee *M. obsoleta*'s gevangen op 18-6-2006 in de Eendenkooi. *M. obsoleta* is niet zo vaak in Friesland gevangen.

-*Macrochilo cribrumalis* (stippelsnuituil) en *Chilodes maritima* (smalvleugelrietboorder)

M. cribrumalis en *C. maritima* gevonden in de Eendenkooi op 16-7-2006.

-*Mythimna pallens* (bleke grasuil)

Gevangen op 1-9-2006 ook bij de Eendenkooi met de lichtval.

-*Catocala nupta* (rood weeskind)

Gevonden in de lichtval in het Wilhelminabos op 2-9-2006. Deze vlinder vang je meestal met stroop en niet met licht.

-*Agrochola helvola* (roodachtige herfstuil)

Deze uil is gevangen tijdens de Nationale Nachtvlinder Nacht in het Vegelinbos met een 400W HP lamp.

Nolidae

-*Nola aerugula* (licht visstaartje)

Gevangen op 18-7-2006, in het Vegelinbos met een 400W HP lamp.

Lymantriidae

-*Lymantria monacha* (nonvlinder)

7 vlinders gevangen ook in het Vegelinbos op 18-7-2006.

Arctiidae

-*Pelosia obtusa* (klein muisbeertje)

Op 16-7-2006 1 vlinder gevangen met de lichtval, bij de Eendenkooi.

Drepanidae

-*Achlya flavicornis* (lente orvlinder)

2 vlinders gevangen op 31-3-2006 in het Vegelinbos, met de lichtval.

Sphingidae

-*Agrius convolvuli* (windepilstaart)

2 keer gevangen in 2006. 1 vlinder op 23-9-2006 tijdens de Nationale Nachtvlinder Nacht, de tweede in mijn eigen tuin op 29-9-2006.

Notodontidae

-*Stauropus fagi*

Op 18-7-2006 in het Vegelinbos.

Sinds 2000 heb ik in totaal 305 verschillende soorten Macro-nachtvinders in en rond St.Nicolaasga gevangen.

Microlepidoptera

- *Galleria mellonella* (Grote wasmot)

Deze Pyralide heb ik twee keer dit jaar in mijn eigen tuin gevangen. *Galleria mellonella* is alleen gemeld in Friesland door Lempke op Schiermonnikoog, Terschelling en in Leeuwarden (geen data).

Galleria mellonella
(foto A.Saunders)

Onderzoek naar eitjes van het oranjetipje. John Boosman

In de maand mei 2006 heb ik een onderzoek gedaan naar het voorkomen van eitjes en rupsen van het oranjetipje op de waardplant pinksterbloem in onze tuin. De vraag die ik me stelde was: Houden oranjetipjes bij het eileggen rekening met de hoogte en/of aantal bloempjes en hawwen van de pinksterbloemen?

Om hier achter te komen heb ik alle pinksterbloemplanten in de tuin geïnventariseerd op eitjes en vervolgens de hoogte en het aantal hawwtjes ervan

genoteerd. Als referentie heb ik ook de planten onderzocht waar geen eitjes op gelegd waren, die in de buurt stonden van de planten met eitjes. In de tuin groeiden wel honderden pinksterbloemen, naar mijn indruk meer dan andere jaren, zodat aan waardplanten geen gebrek was.

In totaal vond ik 42 eitjes op evenzoveel pinksterbloemen. Deze planten hadden een gemiddelde hoogte van 45,38 cm (SD=4,54) en het aantal hawwtjes hierop was gemiddeld 15,92 cm. (SD=4,62).

De overgrote meerderheid van de planten had geen eitjes, maar toch heb ik van 123 exemplaren de hoogte en het aantal hawwtjes bepaald. Uit dit aantal van 123 planten zonder eitjes heb ik tenslotte at random 42 exemplaren uitgekozen om te toetsen.

Het bleek dat de gemiddelde hoogte hiervan 36,92 cm was (SD=4,77) en het aantal hawwtjes hierop was gemiddeld 10,71 (SD=3,89).

De standaarddeviatie (SD) geeft weer, hoe sterk de gemeten waarden uit de steekproef afwijken van de gemiddelde waarden. Om na te gaan of er sprake is van bevestiging van mijn vraag, heb ik de t-toets hierop losgelaten.

Conclusies:

De hoogte van de planten met eitjes was significant hoger dan van de planten zonder eitjes. $P < 0,001$.

Het aantal hawwtjes bij planten met eitjes was significant meer dan bij planten zonder eitjes. $P < 0,001$

De kans dat deze verschillen door toeval zijn ontstaan is kleiner dan 0,1 %, maar zou dat buiten mijn tuin ook zo zijn? Wat de literatuur hierover aangeeft is mij niet bekend. Ik hoor het graag als iemand hier meer over weet.

Eitjes van het gentiaanblauwtje John Boosman

Kort verslag van het tellen van de eitjes van het gentiaanblauwtje op de heide bij Zandhuizen.

Het gentiaanblauwtje is één van de vlinders waarvan op de speciale soortgerichte routes niet de vlinders maar de eitjes geteld worden. De eitjes kunnen het beste gezocht worden aan het einde van de vliegtijd. Dat betekent ongeveer eind juli, begin augustus. Het is de bedoeling in die periode twee bezoeken aan de eitplots te brengen, waarbij deze bezoeken minimaal een week uit elkaar liggen.

Op 20 juli 2006 heb ik, samen met Nicolienne Peet van de Vlinderstichting, op twee eitplots bij Zandhuizen Driesprong (kmhok 206.7-546.9) de waardplanten klokjesgentianen op eitjes onderzocht. Op 8 meter van de bosrand ligt plot 1 van 5x20 m. Omdat dit plot toen weinig klokjesgentianen bevatte, hebben we even verder, op dezelfde afstand van het bos, een nieuwe plot erbij gecreëerd van 5x40 m.

Op 1 augustus heb ik samen met Wilma Trumpie deze plots opnieuw bekeken. Dit leverde het volgende op:

	aantal eitjes	stengels	Bloemknoppen	Gem.aantal eitjes/knop	eitjes/m ²
20 juli plot 1	9	24	33		
1 aug. plot 1	18	128	213	0,08	0,18
20 juli plot 2	44	40	58		
1 aug. plot 2	61	96	163	0,37	0,30

Opmerking: In plot 1 zijn tot 12 meter vanaf de bosrand de meeste eitjes te vinden. In plot 2 zijn tot 25 meter vanaf de bosrand de meeste eitjes te vinden. Mogelijk speelt beschutting een gunstige rol. De begroeiing in plot 2 is aanmerkelijk lager dan in plot 1. Het aantal eitjes/ m² in de lagere begroeiing in plot 2 is meer dan 1 ½ keer hoger dan in plot 1. De lagere begroeiing is mogelijk een voordeel voor de vlinder.

Ook de locatie bij Zandhuizen 1 (kmhok 208.0-548.3) is door ons op eitjes onderzocht. Deze plot bleek weinig of geen klokjesgentianen meer te bevatten en vervalt. Ook hier hebben we een nieuwe plot uitgezet en wel 5 meter breed over en langs het pad met een lengte van 120 meter. Er kwamen daar beduidend meer waardplanten voor dan elders in het veld.

	aantal eitjes	stengels	Bloemknoppen	Gem.aantal eitjes/knop	eitjes/m ²
20 juli plot	59	52	78		
1 aug. plot	179	217	335	0,53	0,3

Opmerking: Veel eitjes zijn te vinden op miezerig uitziende planten (veel vraat). Verschil in beschutting speelt hier geen rol. Opvallend is dat de klokjesgentianen veelal langs het pad op open plekken staan, wat kennelijk gunstig is voor plant en vlinder. Het zou best kunnen dat op die hogere delen ook meer waardmieren te vinden zijn. Dat hebben we echter niet onderzocht.

In augustus is de nieuwe atlas van de Nederlandse dagvlinders verschenen: **De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming**. Het boek is deel 7 van de serie Nederlandse Fauna. Maar liefst 400 pagina's informatie over de verspreiding van de dagvlinders in Nederland. Het is het vervolg op de "Atlas van de Nederlandse dagvlinders" van Tax uit 1989. Het aantal waarnemingen groeide van 230.000 in 1989 naar 1,4 miljoen voor deze nieuwe atlas. Daardoor is nu een veel nauwkeuriger beeld verkregen van de verspreiding van de diverse soorten. Ook wordt bij elke soort de vliegtijd weergegeven. De atlas is uit drie delen opgebouwd: een inleiding (64 pagina's) waarin o.a. levenscyclus, areaal, bescherming en een stukje historie worden behandeld; het grootste deel is uiteraard de bespreking van de afzonderlijke soorten, waarbij 3 tot 4 pagina's per soort worden gereserveerd. Foto's van vlinder, rups en leefgebied zijn altijd toegevoegd. Ook een Europees verspreidingskaartje, een vliegtijd-diagram en een stadia-diagram zijn bij elke soort opgenomen. Ook interessant zijn de diagrammen, waarin de trends in de verspreiding zichtbaar worden gemaakt. Het laatste deel van het boek bestaat uit een zestal bijlagen.

Natuurlijk is dit boek niet bedoeld als determinatiewerk, al staan er prachtige plaatjes in van alle dagvlinders en rupsen. Het geeft een actueel beeld van de verspreiding van de dagvlinders in Nederland. Leden van de Vlinderwerkgroep Friesland waren groot-leverancier van de gegevens die in deze atlas gebruikt zijn!

De dagvlinders van Nederland, KNNV-uitgeverij, Utrecht. prijs €49,95. ISBN 90-5011-227-7

Ook op het gebied van de nachtvinders is er een belangrijk Nederlands boek verschenen: **Nachtvinders, veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten**, uitgegeven door Tirion. Het is een vertaling van het Engelse boek van Waring en Townsend. Maar het woord vertaling dekt hier niet de lading: van alle soorten zijn nieuwe beschrijvingen gemaakt, die betrekking hebben op de Nederlandse verspreiding. Daartoe hebben veel mensen in Nederland meegewerkt aan de tekst, waaronder 7 leden van de Vlinderwerkgroep Friesland. De afbeeldingen in dit boek zijn voornamelijk gebaseerd op de "natuurlijke" rusthouding van de nachtvinders; bovendien is een aantal afbeeldingen toegevoegd van soorten, die niet in het oorspronkelijke Engelse boek waren opgenomen omdat ze in Engeland niet voorkomen. Er worden zo'n 900 soorten nachtvinders behandeld in 416 pagina's. In de soortbeschrijvingen zijn kenmerken met gelijkende soorten, vliegtijd en gedrag, levenscyclus, waardplanten, habitat en voorkomen in Nederland en België opgenomen. Tevens zijn bijna 80 foto's van rupsen weergegeven. Over de waarde van de natuurlijke houding bij de determinatie van nachtvinders lopen de meningen nogal uiteen, maar de tekst van

het boek is van groot belang omdat deze een actueel beeld geeft van de verspreiding in Nederland. Een aanrader dus! De eerste druk is op dit moment al uitverkocht, de tweede druk komt er aan.

**Nachtvlinders, veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten.
Tirion, Baarn. Prijs €39,95; ISBN 10 90-5210-625-8**

Ledenmutaties:

Nieuw lid:

Mevrouw J. Keegstra
Sixtuswei 28
8855 HB Sexbierum
Tel. 0517 - 592155

Verhuisd:

De heer D. Stienstra
M. Beckstraat 17
9077 SE Vrouwenparochie
Tel. 06-20056145

De heer M. Brandsma
Hellingstraat 25
8391 AC Noordwolde
Tel. –

De heer L. de Zee
Oer de Feart 184
8502 CR JOURE
Tel. 06 - 50656442

Afmelding als lid:

Mevrouw S. van Wijngaarden
Hemrik

De heer en mevrouw A. en G. Visser
Oudega G.S.

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@wanadoo.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@cs.com
Luut de Zee	penningmeester Oer de Feart 184 tel. 06 - 50656442	8502 CR Joure
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@wanadoo.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@wanadoo.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@wanadoo.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:		www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres:		info@vlinderwerkgroepfriesland.nl

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 11 november Herfstbijeenkomst NEV te Leiden
- zondag 19 november Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland
in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 14.00 uur.
- zaterdag 13 januari Determinatiedag te Hemrik vanaf 11.00 uur
- zondag 21 januari Bijeenkomst NEV-Noord, de Naturij te Drachten